

legs, el qual segons una semàntica normal ha de ser el bàsic. Sí que existeix en canvi oc. *bilbon* per a 'bloc o rull de fusta' en un doc. del Delfinat (S. xv?) i *bilba* per a sentits derivats directament d'aquest (joc que es juga amb un bastó, S. XIII, i la derivació obs-cena).²

El conjunt general d'aquesta família de mots francesos i occitans (veg. *FEW* I, 364-9) presenta un desenrotllament esponerós, amb tots els caràcters del més gran autoctonisme, i amb extensió a tot el territori francès, del Sud i del Nord. Això i els sentits suggereixen una base d'arrelament mil·lenari, sens dubte pre-romana. Però és dubtós que se li pugui assignar una base cèltica. Hi ha un irl. ant. *bile* mot neutre amb el sentit de 'arbre', però d'una banda suposa una base antiga **BĪLĪO(N)* més aviat que el **BĪLĪĀ* femení i amb Ī llarga, que ens caldria (Pok., *IEW*, 122.12: Stokes-B., 174; Pedersen, *Litteris* VII, 21; no en parla a la *VglKG*); cf. Jud, *ARom.* VI, 203; Weisgerber, *Spr. d. Flk.*, s. v. **belion* i *bellocandium*; Dottin, *La L. Gaul.*, 233-4; M-L., *ZFSL* XXXIII, i *REW*, 1104; *RCelt.* XVIII, 104; Bolelli, *It. Dial.* XVII, 156.

Per la banda del sentit tampoc els fets no satisfan, car el mot irl. ant. es pot dir que és excepcional en cèltic, on aquesta família significa més aviat 'fulla', 'eflorescència', 'brotada', inclòs el gaèlic escocès, on *bile* és 'fulleta, florada', i fins hi ha un diminutiu irlandès mitjà *bileóc* amb aquest mateix sentit (mots afins al ll. *folium* i gr. *φύλλον*); es podria sospitar que el sentit documentat en irlandès antic sigui una concreció poc estesa de la idea general de 'brotada o producte vegetal' (aplicada, com diu Stokes, a un arbre notable), més que no la de 'tronc gruixut', que és la del fr. *bille* i el cat. *rull*. Indubtablement és concebible que en els parlars gals haguessi existit un **BĪLLA* de la mateixa família amb formació i sentit un poc diferent, si bé resta bastant hipotètic.³

En eslau, però, hi ha un mot tant o més acostat; derivat de l'arrel *bili* 'pegar' (Pok., *IEW*, 118.13), si bé no hi és general: rus *bilo* 'flagell, batolles', eslavó rus *bilo* 'garrot per fer sonar una campana', txec *bidlo* 'perxa', sbr. *bilo* 'travesser d'un rasclat'; d'ací és de creure que vingui el roms. *bilă* 'biga' (que Philippide, *ZRPh.* XXXI, 300, voldria creure germà romànic del francès *bille*, segurament a tort), de manera que és versemblant que en altres parlars eslaus un mot com *bidla*, antecessor de la paraula romanesa, vagi arribar fins a significar el mateix que aquesta; aquest grup eslavó troba certs afins germànics en el tipus **BĪLJA* 'destral de bosquerol' (al. *beil*), que és també prussià antic (*bile*, Elbing, 533; *bila*, Grunau, 71), si bé no és inversemblant que aquest no sigui mot bàltic genuí sinó manlleu del germànic. De tota manera no deixa tot això de constituir un indicati que un mot com **BĪLI*, o **BĪDLI*, o **BĪLIA*, comparable al fr. *bille*, pogué existir en sorotàptic; àdhuc amb sentits semblants als de l'eslavó, com 'garrot', i una formació amb sufix -*DHL-*, fóra concebible una base com **BĪDLIA*; entre altres com a un plural neutre **BĪDLIA*, que hauria passat a

designar els rulls o «tronçons» en què se serra un tronc d'arbre, primer amb valor col·lectiu, després individual (com *fulla*, *fruita*, etc.). Hipòtesi que veurem reforçada, sobretot en els detalls fonètics, pel que diem en *BITLLA*.

DERIV.: *Billonalla* [*AlcM*, doc. medieval, però que per la llengua sembla versió posterior a la data de 1225 que se li atribueix]. *Billonar* [1454]. *Billonatge* [S. XVI]. *Billoner* (veg. supra).

¹ En *Girart de Rossilhon* (Appel, *Cbr.*, v. 430) ni el context és de sentit ben clar ni la lliçó és segura (var. *boton*). — ² Cf. cat. *murriesc billa* 'coit'. — ³ Per ex. un **BĪLI* neutre, amb plural **BĪLIA*. Però no acaba de veure's clara ni la possibilitat teòrica de l'evolució de sentit.

Bilocular, V. *lloc Bilorda*, V. *bulorda* (BROSSA) *Bimà*, V. *mà Bimbell*, V. *minvar Bimbirimboies*, V. *birimboies Bimembre*, V. *membre Bimestral*, *bimestre*, V. *mes Binar*, *binari*, V. *bi- Binaural*, V. *orella Binocles*, *binocular*, V. *bi- Binodal*, *binode*, V. *nus Binomi*, V. *bi-*

Biniguarda, vella possessió en el centre de Menorca, famosa per la gran penya del seu nom, i per les llegendes de tresors «dins certa cova de ses moltes que hi ha a Biniguarda» (Camps i Mercadal, *Folkl. Men.* II, 41); no hi ha ètmon àrab que s'hi assembli, però deu ser PINNA COV-ARRA 'la penya de les coves' (> mossàr. **Binaqoarra* diferenciat en *-arda* i amb la sonorització habitual del *qaf* àrabic).

BIO-, forma prefixada de mots compostos de creació sàvia, provinent del gr. *βίος* 'vida'; per al segon component cerqueu el mot corresponent en l'ordre alfabètic. *Biografia* [1839, Lab.] i *biograf*, -*fo* [1839, Lab.], presos per conducte del fr. *biographie*, -*graphie* [1721], per totes les llengües modernes, del ll. modern *biographus*, mot grecollatí creat per Crist. Muller; ¹ *biografiar*; *biogràfic* [1839, Lab.]. *Biologia* [1868, *SLitCosta*, en fr. 1802, en it. 1828]; *biològic*, *biòleg*. *Bioquímia* [1868, *SLitCosta*, pres del francès *biochimie*; avui rectificat en *bioquímica*], *bioquímic*. *Biotomia* [1868, *SLitCosta*]. *Biobibliogràfic*. *Biodinàmica*. *Biòfaq*, *Biogènesi*. *Biogeografia*. *Biomagnetisme*. *Biometria*; *biomètric*. *Bionòmic*; *bionomia*, formats segons el model d'*economia*.

També s'hi han format derivats cultes: *Bidtic*, *bidtica* [1868, *SLitCosta*]. Amb el prefix *αμφι-* 'tots dos', gr. *ἀμφίβιος*, d'on el cat. *amfibi* [-*bio*, 1695, Lacav.; -*bi*, 1803, Belv.]. En *simbiosi*, intervé el grec *συν-* 'amb, junt amb'. *Antibidtic* [*AlcM*, circula molt des de la propagació de la *penicillina*, a. 1945], derivat de *antibiosi* que s'havia format com a contraposat amb *simbiosi* (Webster-M.; C. Barnhart, *World Book Encycl. Dict.*, ed. 1963).

Biotita no deriva del mot grec sinó del nom del naturalista francès JBBiot (1774-1862).

¹ En italià ja 1781, veg. Al. Schiaffini, *Momenti di Storia de. L. It.*, 111; en cast., c. 1765.